

עולים לתרומה

מפרד"ס התורה ומשדה החסידות

בס"ד, ערב שבת קודש פרשת וישב
י"ט כסלו תשפ"ה - שנה ל' גליון א'תמה

הדלה"ג מוע"ש	16:18	17:36	17:52
אנטווערפערן	15:37	16:54	17:07
לונדון	15:31	16:49	17:03
וועסטקליף	15:36	16:54	17:04
מאנטשעסטער	15:48	16:57	17:16
ווינען	16:11	17:30	17:42
אמסטרדם	16:19	17:51	17:50
ציריך	16:38	17:51	18:09
פאריז	16:04	17:20	17:36
בעלזא			

בסיוע קרן יקר למרדכי לע"נ הרה"ח ר' מרדכי ב"ר מאיר אריה ז"ל רייז וזוג מרת רחל פרומט ע"ה בת הגה"ח ר' אברהם צבי רומעלט זצ"ל

פלאות עדותיך

שלשה מלאכים פגשו את יוסף בדרכו אל אחיו/ המלאך גבריאל בא ונשאר עמו גם כשהיה במצרים - וכל החלומות היו על ידו/ ויתנכלו אותו להמיתו - שיסו בו כלבים והמלאכים שמרוהו/ בעל החלומות - המלאך גבריאל!

וימצאהו איש והנה תועה בשדה וגו' (לו, טו). רש"י ז"ל הביא דברי המדרש נחומא: "וימצאהו איש - זה גבריאל, שנאמר (דניאל ט, כא) 'והאיש גבריאל'".

בספר הקדום 'גליא רזא' (כא) איתא: "וגבריאל לעולם היה עם יוסף משעה שנמצא לו, והוא היה דכתיב 'וימצאהו איש' ודא גבריאל, שכן צוה הקב"ה, וענין החלומות שראו שר המשקים ושר האופים הכל היה על ידי גבריאל, וגם כן חלום פרעה, כי גבריאל ממונה על החלומות (וזהו וישב קפג) ושמו 'גליא רזא', והוא 'גבריאל' בגימטריא עם האותיות".

ובמדרש רבה (בר"ר פד, יד) איתא: "וימצאהו איש והנה תועה בשדה, אמר רבי ינאי, שלשה מלאכים נדווגו לו". וימצאהו איש, וישאלהו האיש, ויאמר האיש "ועי רמב"ן).

*

ויתנכלו אותו להמיתו (לו, יח). כתב 'רבינו בחיי' (וכע"ז ברמב"ן): "היו מחשבין תחבולות האיך יסבבו לו מיתה ושלא יצטרכו להמיתם הם עצמם בידים, ומזה דרשו רז"ל (בר"ר פד, יד) שאמרו נשטה בו כלבים - כדי להמיתו על ידי גרמא, דפטור כבהאי גונא, כדתנן סנהדרין [עו]: שיטה בו את האכל פטור). ואולי יש כן עשו כטרם יקרב אליהם ולא עלתה בידם, ועל כן כשנתקרב אליהם אמרו להרגו בידים...".

בפירושי מהר"י בורגא עה"ת (תלמוד תרומת הדשן) כתב: "וכשראו שלא אכלוהו כלבים, שדרך הכלבים לשמור בצאן, אמרו מקצתם אולי נעשה לו כס, ושומעו ולוי אמרו אין לו כס, אלא הכלבים מכירים אותו, שהרי כבר היה רועה את אחיו בני בלהה ובני זלפה בצאן, לכן לא אכלוהו, ואינו צדיק אלא חייב מיתה".

באופן אחר מבאר האלשיך הק' הא דלא ראו בהצלת יוסף מהכלבים סימן שצדיק הוא, וז"ל: "אפשר כי שמעון ולוי שלמים היו, ראו את גבריאל עם יוסף, כי לא משו השלשה מלאכים מלהיות עמו כבני לוי, ואמרו [שמעון ולוי]: אל תנמה אם נצול מהכלבים, כי 'הנה בעל החלומות' - הוא גבריאל - הלזה בא' עמו ומתלוה אליו, כמאמרו ז"ל כי הוא (גבריאל) האיש אשר מצאו תועה בשדה, שיראה מרבותינו ז"ל כי לא הניחוהו המלאכים, כי זה לשון רבותינו ז"ל (בר"ר פד, יד) 'שלשה מלאכים נדווגו לו', שהוא כי נתחברו והיו עמו לשמרו', וענו"ש.

עוד בענין האמור כתב הר"ן בא"ש ח"י: "נראה לפרש בס"ד, נצנצה בהם רוח הקודש, ונתנבאו שעתיד להוסיף לו מלאך גבריאל את ה"א בשמו, דכתיב (הגלים פא, ו) 'עדות ביהוסף שמו', וכמו שאמרו רז"ל (סוטה י), וידוע כי מלאך גבריאל ממונה על החלומות, ולזה אמר: 'הנה בעל החלומות הלזה בא', שעתיד להביא את ה"א לזה".

1. דבר פלא מובא בענין בספר 'מימי יחזקאל' להגה"ק רבי יחזקאל קאצנבורג זצ"ל אב"ד אה"י (פ"ר מקץ, להק"מ, לב. פאריצ'ע תקמ"ו) בשם הוזהר הקי: "יש חלום של ידי [מלאך] מיכאל, והוא אינו מקוים בקרב, כדמצינו בחלומות של יוסף שנתקיימו לאחר כ"ב שנים, אמנם החלומות של ידי מיכאל אין בו דבר בטל ומקוים הכל, כי 'מיכאל באחת' (ברכות ד) ואינו נתגשם. אך החלום של ידי גבריאל מקוים בקרב ימים, אך יש בו דבר בטל, כי גבריאל בשתיים (שם) ומתגשם במקצת. והנה אם הקב"ה רוצה שיקוים החלום בקרב, וגם לא יהיה בו דבר בטל, אז צריך החלום לשנות, פעם אחת על ידי מיכאל ופעם אחת על ידי גבריאל". וכי: "לפ"ז מברר שם הא דכתיב אצל פרעה 'ועל השנות החלום פעמיים'. דבריו הובאו בערבי נחל (פרשתנו, דרוש ב, ועני"ש בפ"ר יצא דרוש ב).

2. וממשיך שם: "ולכן קראתי חיבורי דא 'גליא רזא', כי בכח חלומות בחיזיון לילה ולפעמים בקוץ ביתי הבינים שעשיתי" וכי.

3. היינו מדכתיב כאן ג' פעמים לשון 'אישי'. ומפרש בינו הקודש' (שם) על המדרש) הטעם שהיו צדיקים ג' מלאכים: שזה היה כדי להזמין לו על ידם באותו הפרק ג' מיני הצלות, הא' - להצילו מההרגת אחיו; הב' - להצילו מנק השכחתו; לב' מלא נחשים ועקרבים ודלקמגן; הג' - להזמין מיתרותיו אשר היה מוכן שם לעלות לגדולה ולפי שאין מלאך אחד עושה ב' שליחויות, לפיכך חזמו שם ג' מלאכים. ומדברי האלשיך הקי המובא בסמוך מבוואר, שהבין דבריו רבי ינאי שהכוונה היא למלאך גבריאל ואתו עמו עוד שני מלאכים.

מעשה רב

"אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו"

הפעם לא ינום ולא יישן, כדי שיוכל להתחיל את הכנתו לתפילת השחר בעוד ליל, ומיד עם הנץ החמה יעמוד להתפלל.

אלא שלמחרת כאשר סיים האברך את תפילתו, נשא עיניו לחלון בית הכנסת, ונבהל לראות כי בא השמש, וכי סיים את התפילה יותר מאוחר מתמול שלשום, שכן לאחר הכנה כה מרובה במשך כל אותו הלילה, היתה לו התפילה נפלאה כל-כך, שלא הרגיש כלל בזמן שהלך הלק לו.

"מה יהיה בערל?", שחה האישה בשוכו הביתה, "יודעת אני שעבודת התפילה שלך רבה ונשגבה, אמנם, מה נעשה ואנו זקוקים להביא לחם לפי המהפ?", נענה בעלה הצדיק וכה אמר לה:

אותיות מחכימות

ולא זכר עך המסקים את יוסף ויסקחמו (מ, כג). תיבת 'ויסקחמו' מיוסר. ויש לפשט 'ויסקחמו' קלי על יוסף, ויוסף סכת מה שאמר לקר המסקים, רק בנה כתי' ולא היה לו סמיה על עך המסקים ושהיה גם בעממו לפני פרעה לא דיבר מה כלל. ולא נעש קק על מה שאמר בתחילה 'וכרתני ויסקחמני' (נז, יד), שהיית' מלקק ע"ס גלוקים כמות פקערה.

"בדרך הורה מבית הכנסת, התבוננתי כמה שאירע לי, שלמרות כל ההכנות נמנעה ממני היכולת לצאת לדרך. וכה עלה במחשבותי: הלא אם אותה נגידה שזכתה בעשירות מופלגת, מפרנסת את כל האברכים הצדיקים, יוצא אפוא, שמלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא, שעשירותו הרבה יותר מופלגת, שהרי הכל שלו, לא נשאר לו את מי לפרנס אלא אותך ואתי בלבד. אם כן אפוא, בוודאי שטוב לנו יותר ליטול ממנו, מה גם שהוא נמצא כאן אנתו, שהרי מלוא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה, וכך גם האסוף את הדרך עד לווארשא...".

המכימה האישה והתחזקה באמונתו האיתנה של בעלה. ליימים התגלה אורו הגדול בקרב כל ישראל, כי צדיק נשגב הוא ופועל ישועות, ומכל קצווי ארץ נהרו אלפים להתברך מפיו וליהנות ממנו עצה ותושיה, הלא הוא צדיק הפלאות הרה"ק רבי ישכר בער מראדאשיץ זי"ע, ששמו הטוב, והכיניו שנדבק לו 'הסבא קדישא' הלק בכל המדינות, עד שהמוני הסידים נקבצו ובאו לו, מהם שפרנסו אותו בכבוד גדול, וכלום לא היה חסר בבית המלך.

הרה"ג ר' משה רויטמאן שליט"א עפ"י: 'נפלאות הסבא קדישא'

סמוך לשולחן ריק ורעוע, שבקושי עמד על רגליו, ישב האברך העילוי והמופלא, אוי 'בערל' שמו נקרא, כשזונתו הצדקנית יושבת כנגדו וממרת בכבי. עייפה ויגענה היא, אף צמאה ורעבה. את פרוסת הלחם הקטנה והצנומה, שעד לפני שעות ספורות עדיין עמדה על השולחן, חילקה לפרוסות קטנות יותר, בהן האכילה את פיותיהם של הילדים הרכים ביותר נרדמו על קרקעית הבקתה. ואילו לה ולבעלה לא נותר מאומה.

"עד מתי נסבול את צרת העניות?", עזקה מנהמת לבבה באוזני בעלה הצדיק. "אין בי כוח יותר לעמוד בניסיון זה, הקשה מנשוא, בוודאי שלא ילדינו הקטנים. והלא כיצד זה נזכה לגדלם לתורה ולחופה ולמעשים טובים, כשאין בהם טיפת כוח, והם הולכים ונמקים ברעב ובצמא?".

"הצדק עמך", השיבה בעלה בחמלה רבה, "ואכן רבות מחשבות יש לי, כיצד עלי להשתדל לצורך הפרנסה".

"יש לי עצה", דיברה לו האישה: "שמעו שמעתי, כי בווארשא העיר הגדולה מתגוררת אשה נגידה ושמה טעמירל. זה שנים מאז ששלחה את ידיה בעסקי העגלונות, וברכת ה' האירה לה פנים, עד שהתעשרה עושר מופלג. ומתוך שזכתה לחיים של עושר וכבוד, זכתה גם לחיים שיש בהם אהבת תורה ויראת שמים, ולכן מרבה היא במעשי צדקה והסד. מנהג מיוחד נהגת מרת טעמירל, בכל עת שמתפנה לה משרה בעסקי מסחרה, הרי היא מעניקה אותה דווקא לאברכים תלמידי חכמים, בכדי שתהיה להם פרנסה בריווה, ויוכלו לשקוד על התורה ולעבוד את הבורא, מתוך הרחבת הדעת".

"יעצת בדתך ובחכמתך", ענה לה בעלה. האישיכה האישה: "אם כן איפוא זאת עשה, במשותף, מדר בבוקר תזדורר נא להשכים ולהתפלל, בינתיים אלך ואמכור את פמוטי הכסף, ובסכום שאקבל תמורתם יהיה לך להוצאות הדרך".

הסכים האברך לעצת זוגתו, ובהיות הבוקר השכים להתפלל בשעה מקודמת. אלא שתפילתו שנעשתה בעבודה עילאית התארכה שעות רבות, וכשסיים כבר נפו צללי ערב, וכבר לא היה אפשרי לצאת לדרך.

לקול אנהתה של האישה, הבטיח לה בעלה כי

ברכת מזל טוב נלכבה

מוגשת בזה להאי גברא יקירא, איש החסד והמעש בכל אונן והונן, איש חי וכביר פעלים בקיום שלשת עמודי תבל, נושא דגל ה'עלים' מיום הווסדו, כשמן תורק שמו ותפארתו הרה"ח ר' יעקב פריעדמאן שליט"א מנכ"ל מוסדות חסידי בעלזא באנטווערפערן יצ"ו לרגל שמחת היכנס נכדו הנייך וחכים כמו יהושע ניי"ו - בן בנו היקר בעריכין רב חז"א ורב חסד"א הרה"ח ר' אשר ישראל שליט"א לעול תורה והמצוות במו"ט ובשעט"מ ויה"ד שיוכל לרוות ממנו ומכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה מתוך אושר והרחבה ומתוך בריות גופא ונהורא מעליא וכט"ס כעתירת וברכת חברי המערכת

לעילוי נשמת הרב החסיד המופ' שהיו"ח

ר' יוסף בהגה"ח ר' משה ז"ל באב"ד מזאלקווא - אנטווערפערן

נלב"ע בש"ט ביום כ' כסלו תשע"ד תהא נשמתו צורה בצורו החיים הונצח על ידי בני המשפחה הע"י

לע"נ הרה"צ רבי יחיאל מיכל בהרב ר' חיים פרץ הכהן זצ"ל אב"ד נאסויד - אנטווערפערן נלב"ע ביום כ"ה כסלו תשע"ב תהא נשמתו צורה בצורו החיים הונצח ע"י בנו הרה"ג ר' חיים פרץ לעבל שליט"א אב"ד נאסויד אנטווערפערן

אמרות טהורות

שמירת הלשון תלויה בטהרת המחשבה

ואבינו שמר את הדבר (לו, יא). "אב" רומז על המחשבה – שהיא אב של הדיבור, כי הדיבור נובע מתוך המחשבה שקדמה לו, ואם כן נחשב הוא כתולדה וכן אל המחשבה. וזהו הרמז בפסוק: **"ואבינו"** – המחשבה, כשהיא נשמרת בטהרה, הרי שממילא – **"שמר את הדבר"** – נשמר הדיבור שיהיה הנוגן וראוי.

אור תורה להרכיב בער ממעוררש זיע ויודי יוט סבלו)

עיקר קדושת האדם – בשמירת עינים

איה הקדושה היא בעינים (לה, כא). "ידוע כי עיקר הקדושה של אדם – בשמירת העינים, בחינת הראות, כמו שנאמר: **"איה הקדושה היא בעינים"**, הקדושה היא בעינים. לכן צריך שמירה מעולה מאוד, כי "היוק ראהו שמיא היוק" (ע"פ בבא בתרא ב:), רצה לומר, שפגום בשם י-ה, כבודו".

תפארת שלמה (פר' בלק ע"פ) "וכסה את עין הארץ". ועי' מה שרחשנו בזה בסוף פירשתנו ד"ה אין. ועי' בדרך פקידין מצוה לה, חלק הדיבור אות ז)

כשיש התחברות חברים – הקב"ה מטיב ומצילם

ויבא אליהם יוסף בבוקר וירא אתם והנה זועפים (מ, ט). נראה לפרש עם מה שכתב האלשיך ז"ל (בכפור) משאת משה: אסתר ב, כב, "כי כל מעמד וקיום עם ה' הוא על ידי האהדות, כנודע (בר"ר לה, ו) וכו' וכן הוא בפרטות באנשים פרטיים, אם יתחברו שני אנשים באהבה אמיתית בלב שלם, שכל אחד ייטיב להשגתו, ויהיה כל כך האהבה ביניהם עד שכל אחד מהם לא יחשוב טובת עצמו, רק ישים כל מנומתו אל טובת ותועלת הבריו, אזי ממשכינים הנחנה זו על עצמם מהש"ת, שכביכול יפנה מכל עסקו ויחשוב רק לחיטוב לאלו האנשים, כי נודע מה שצארו רז"ל: **"חי צדק"** (תהלים קכא, ה) – שכל מה שהאדם מתנהג, כך ממשך על עצמו מהש"ת.

מה שאין כן אנשים שאין ביניהם אהבה גמורה, א"פ שגם שנאה אין ביניהם, מכל מקום כיון שכל אחד אינו חושב רק בעיני עצמו, ואינו נתון כל לטובת הבריו, כך הש"ת אינו חושב חי' טובתם. ולכן בכל צרה שחיי חי' על האדם, טוב לו שיתחבר באהבה גמורה עם ריע אחד או יותר, אי

חברי כחברי דאיתו, ועל ידי זה יחשוב הקב"ה לטובתם כאמור וינצל וכו'... עד כאן דבריו.

"... והנה, יוסף הצדיק בראותו את עצמו בצרה גדולה, רצה לעשות תקנה זו, להתחבר באהבה נכ"ל עם אוהו אדם, כי זה כבה שינצל כצרה, כאמור, ולחיותו תוך מצרים, כולם רשעים כשר המורים ונפי הרוח, לא מצא עם מי יתחבר, והוכרח לבחור הרע במיעוטו, ובראותו ששר המשקים נתון ג"כ תוך צרה גדולה והיו תלויים לו מנגד, וסרה גאוותו מעליו ונכנע מאד, וכאשר ראה זועפים, אי מצא עילה להתחבר עמם, ועי' ינצל הם, והוא ינצל וכו'... נמצא א"כ יוסף חי' שיבטח בעזרת שר המשקים, אלא עשה כאשר טוב בעיני ה', וכדברי האלשיך, שעל ידי התחברות כזה מציל הש"ת מכל צרה".

עריב נהל (פר' מקץ, דרוש א, ע"ג) ש באריכות נפלאה)

שרי לצדיקי לפניו ברמאותא למען שלום דקדושה

וישאל את סריסי פרעה וגו' מדיע פניכם רעים היום (ב, ז). תיבת "היום" לכאורה מיותרת. אלא "שמעתי מאחד קדוש מדבר, שלא רצה ויוסף הצדיק לדרוש שלומם, ודיבר בהכמה: מדוע רק היום רעים פניכם, והלאו ישיהיה ה', וככל עת ובכל יום. ולדעתי ממשמעו התורה דשרי לצדיקי לפניו ברמאותא בעינים כאלה, ולשנות למען השלום דקדושה".

אנרא דכלה

יוסף היה נאמן לרבו – כי קיבל עליו בתמימות

ובאהבה רצון שמים שיהא עבד ויריצוהו מן הבור (מא, ד). איתא במדרש (שהש"ר א, א): **"היות איש מדור במלאכתו לפני מלכים יתיצב"** (משלי כב, כד), כל שהוא משמש את רבו כראוי, הוא יוצא לחירות. מנזן אנו למדוק, מיוסף, על ידי ששימש את רבו כהונן, יצא לחירות, לפיכך לפני מלכים יתיצב" – זה פרעה" וכו'.

"ותמתינו מאד, וכי לא היה ליוסף צדיק יסוד עולם זכות רק מה ששימש לפוטיופרא כראוי. שאלתי פה קדוש גיסי מרן שליט"א (-הגה"ק השפת אמת' מגור ז"ע), ותירן, שהכוונה, שקיבל עליו באהבה, שראה שרצון שמים הוא, שיהיה עבד, לכך עשה באמונה. שפתיים ישק.

שזהו מצות 'תמימות הדיה' (דברים יג, יג), כפירש"י: 'כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות'. והכמינו ז"ל דרשו זאת מתיבות **"ויריצוהו"** – מן הבור, דמפני שסבל חשכות הבור, גרם לו שנתרצה".

שפתי צדיק (פסח, שר השיהים, אות לה)

יתרון דעת

"מלכיות מתגרות" (ד)

| המאורעות בעקבת דמשיחא |

במדרש (בר"ר ט, ט): **"הגמון אבד שאל לחד (החכמים) מן אילין דבית סלונ, אמר לו: מי תופס המלכות אחרינו, הביא נייר חלק ונטל קולמוס וכתב עליו: 'ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחות בעקב' (באשית כה, כו). אמרו: ראו דברים ישנים מפי זקן חדש, להודיע כמה צער נצטער אותו צדיק".**

מה שאמר 'מי תופס המלכות אחרינו' שהוא בתמימה, מי יוכל לתפוס המלכות אחרינו כי אנחנו מרובים וחזקים מאד ואתם מעטים ודלים, ואיך תוכלו לתפוס המלכות מדינו, והשיב לו, שכשיגיע הזמן של ישראל לתפוס המלכות, אז יגרה הקב"ה המלכות שלהם אלו באלו, ועל ידי זה יתמעטו ויכלו להם ישראל, וכמו שאמרו במדרש (בר"ר מב, ז): **"אם ראתי אברהם על ידי שנתגרו המלכיות אלו באלו באה הגאולה לאברהם"**, והטעם ימי שהקב"ה גרה אותם אלו באלו כדי שיתמעטו ויכלו להם אברהם, וכמו שאמרו שם במדרש ראש הפרשה, והמה לא ידעו מחשבות ה' ולא הבינו עצתו כי קבצם כעמיר גורנה, למה כל אלה חברו אל עמק השידים כדי שיבואו ויפלו ימי אברהם כו', והכי נמי יהיה לעתיד.

זהו שנטל נייר חלקי, לרמוז שיהיה העולם חלק וריקים מהם, שלא ישארו רק מעט כשיעור עקב כבד, ואז יבואו ישראל ויכלו להם. וזהו: **"ידו אוחות בעקב"** וכו'. וזהו שאמרו כאן: **"דברים ישנים כו"**, לפי שהם מוזמן קדמון הרבה, דהיינו בימי אברהם שעשה לו הקב"ה כן, וממנו ראהו ולימוד שכן דרכו של הקב"ה.

צמח דוד להגה"ק רבי יוסף דוד זצ"ל אב"ד סאלוניקי (פ"ב תולדות דף טא: ועני"ש פ"ר לך דף נא:)

הרה"ק רמ"ח מסלונים זצ"ל סיפר ששמע מאיש שנסע להרה"ק רבי יצחק מאיר מזינקוב זצ"ל שאמר בשם אביו הרה"ק מאפסא ז"ע: באחירת הימים ירצו אומות העולם להלחם על זה, אז יחשבו ויתבוננו שתצא מזה טובה לישראל, וזהאספ כולם להשנות החילוקים ביניהם כדי שיתרכו להלחם, אך לא יעזרו להם, זיי ועלן זך רייסן ביי די טשאפכניס ביי ס'וועט א קע נעמען (-הם יתחשבו בצעירת ראשם עד שיעיר סופם וקצם) עכ"ל. וסיים: מותר לומר הדבר בשמי כשומע מפי נביא.

ליקוט אוהב ישראל (עמ' קטו)

בני יפת גומר ומגוג וגו' ובני גומר אשכנז וריפת ותוגרמה (בראשית, ב, י). נודע שגוג ומגוג מכני יפת, כמאמר חכמינו ז"ל (בר"ר לו, ו), זהו: **"בני יפת גומר"** – היינו שהגמר והסוף יהיה על ידי מגוג.

"ובני גומר" – היינו הסיבה שעל ידה יבוא ליד גמר, כמאמר חז"ל (בר"ר מב, ז): **"אם ראתי מלכות מתגרות אלו באלו צפה לרגלו של משיח, 'אשכנז' – מדינת אשכנז, 'ורופית' – מדינת צרפת, 'ותוגרמה' – מדינת שמעאל שבא מהגר. וז"ל למבין. אזור איליהו להרה"ק רבי אליהו לערמאן זצ"ל אב"ד וייסקוט, תלמיד הרה"ק מקאצק זצ"ל (ס"פ"ח נח)**

מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא (מגילה יז). יש לפרש דמתוך צער ויסורי המלחמה הבריות עושין תשובה, כעין "ופרעה הקריב" וגו' (שמות יד, ז) הקריב ליבם של ישראל לתשובה, עיי"ש, ותשובה אתחלתא דגאולה היא, כדאיתא (סנהדרין יז:): **"כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה. אי נמי, דאיתא במדרש 'בזמן שהמלכיות מתגרות זו עם זו צפה לרגלו של משיח, ופירש בזה בספר 'אבן שלמה' (להבין איש חי' זצ"ל, ר"ד כו) על הפסוק (ש"ש ב, ב) 'הנצינים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו', והנה מלת 'נצינים' תתפרש מלשון 'אי' כי ינצינים מלשון 'חידיו' (דברים כה, א), ומלשון 'שני אנשים עברים נציים' (שמות ב, יג), ותוספת הנר"ן תבוא לפעמים ליפוי הלשון, וז"ש: 'הנצינים נראו בארץ' – שראית מלכיות מתגרות זו עם זו, או מזה תדע כי 'עת הזמיר' – הוא זמן הגאולה שנשיר בו שיר חדש הגיע כי קרובה אז ישועת אלקינו.**

ובאגדה יש לומר הטעם, דהנה בכל מלכות שמתגרות זו עם זו, וודאי לפי שכל אחת רואה כאילו כבוד מלכות שלה נפגם, ואין שפתיים, לכן עושות מלחמה להראות כבוד מלכות, והגם שספק נוצח ספק אינה נוצחת, אפילו הכי עושות מלחמה אף על הספק.

ולפי זה, כששלוש בעולם אין כל כך דרך למשיח לעורר רחמים למעלה, מה שאין כן כשהמלכות למטה מתגרות זו עם זו, ועל ספק הצלת כבוד המלכות עושות מלחמה, ואם כן יש דרך לרגלי משיח לילך לעורר רחמים למעלה, הא 'אין שמו שלם ואין אהבה שלם עד שימחה שמו של עמלק" (רש"י ס"פ בשלח), והלא איתא וודאי נוצח, לכן "עתה אקום יאמר ה'" (תהלים יב, ו), ו"עת הזמיר הגיע" וגו'.

שפתי חכמים להג"ר אברהם אבא הערצל זצ"ל אב"ד בפרעשבורג, תלמיד בעל שבט סופר ז"ע (מגילה יז ע"ב, וראה עוד שמו"כ בספרו 'נחלת אברהם' ע"ת פ"ר בשלח טו, יח. עיי"ש באריכות)

אמירה נעימה

וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם (לו, יב). וברש"י: **"נקוד על 'את', שלא הלכו אלא לרעות את עצמך. ועי' חוקינו. וביאר ב'מתנות כהונה' (בר"ר פד, ז): 'כאילו הצאן רועים אותם' כו, רצה לומר שהלכו שמה לאכול ולשתות. ולכאורה יפלא לומר דבר כזה על זרע קדש שכמי י-ה-שהלכו אחר תאות לב חי'. והנה לפי פשוטו יש לפרש, כדונת חז"ל היא, להיות כי על ידי מעשה זה נתגלגל הדבר שירדו אבותינו למצרים, ויוסף זן ופרנס אותם וכלכלם במצרים לפי המן בנינו רעבון, כמבואר בפרשה. וזהו שרמזה לנו תורתנו הקדושה בהנקודה של תיבת 'את', שלא הלכו אלא לרעות את עצמם, היינו בשני הרעב, זהו כפשוטו.**

ואמרנו היה רעה אכלתנו וגו' (לו, ב). למה אמרו שיאמרו לאביהם 'חיה רעה אכלתנו' ולא סתם 'חיה אכלתנו'.

ונראה, כי הם רצו שאביהם יתיאש ממנו ולא ישלח להפיש אחריו, ואם יאמרו סתם 'חיה אכלתנו', יאמר יעקב שזה לא יתכן, יען כי שלחה מצוה חיה, ושלוחו מצוה אינם נזוקין (וימא יא), ולכן אמרו שיאמרו לו 'חיה רעה אכלתנו', כלומר, "ידוע לנו שיש באותו מדבר חיה רעה שהיא מוחזקת ומועדת לאכול בני אדם, וכדאי דאותה חיה רעה שמוחזקת להרע היא אכלתנו, אף על פי שחיה שלחה מצוה, הוא אמרו בגמרא (שם) אף על גב דשלוחו מצוה אינם נזוקין, היכא דקביע היוקא שאננו... ועל ידי כן יתיאש מלהפיש עליו".

ותתפשחו בבגדו לאמר שככה עמי (לו, יב). יש להבין למה דוקא בבגדו תתפחו, ולא בו עצמו.

ונראה, בהקדם דברי מורי הגאון מוה"ר ישראל דרשן אבדק"ק קאליש, בהא דכתוב (לו, כב) **"ויפישטו את כתונת הפסים אשר עליהם"**, ואמר, דאיתא **"בבגדו יקר"** (לו, ג), שהכתונת פסים שעשה לו יעקב היתה כמו בגדי כהונה, לפי שהעבודה היתה אז בכבודות, ונטל הכבוד מראובן ונתנו ליוסף. וידוע שבגדי כהונה היו עשויים כלאים, ואחיו סברו דאינו ראוי לכהונה, אם כן אמריו עליו אלו הבגדים, וכלאים פושטו אפילו בשוק (עי' ברכות יא:), ולכן הפשיטוהו את הכתונת.

ואפשר, דיוסף אף שהיה בבית פוטיופרא, הלך גם כן באלו הבגדים שהם כלאים, וכבר אמרו רז"ל (ילק"ש תצא תקל"א): **"הובעיל ארמית עובר משום כלאים"**.

ולפי זה היה הויכוח בין יוסף לאשת פוטיופרא, כי יוסף דחה את תביעתה ממנו באמור לה, כי הגם שאין אישות לכו' (עי' מנהדר"ק פב), מכל מקום "עובר משום כלאים", כאמור. לכן: **"ותתפשחו בבגדו ותאמר שככה עמי"**, כלומר, הסיבה שאינך שומע לי הוא משום איסור כלאים, והלא אתה לבדך לבוש בבגד כלאים.

כסף נבחר להגיר אביו עזרי ועליה מרגליות זצ"ל

כי נגב נבתי מארץ העברים וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי כבור (מ, טו). וצ"ב אמאי אמר 'כי שמו אותי כבור', והיה לו לומר: 'כי שם אותי כבור', והיינו אדוניו; גם צריך ביאור הלשון: **"וגם פה לא עשיתי מאומה"**, וכי דיבר אתו מישוה על מה שעשה קודם ביאתו למצרים.

ונראה לפרש, בהקדם מה שהעירו הפוסקים (בית יוסף) א"י"ח סי' הרע) בהא דעושים שמונה ימי הנוכה, הלא הנם לא היה רק על שבעה ימים, שעל לילה אחד היה להם שמו. ותרצו האחרונים, דהא באמת הקשו בתום (שבת כא: ד"ה שהיה) דהיה חשש שמא נטמא השמן בהיסמ, ורק על ידי שנעשה גם בהפך נתברר שלא נטמא, דהקב"ה אינו עושה גם כדבר טמא, ואם כן שוב מיד בליה ראשון נעשה הנם, ופסיר עושים שמונה ימי הנוכה, עכ"ת.

הנה יוסף שהיה בבור, על פי טעם לא היה אפשר שינצל, ואם כן אם באמת היה יוסף עושה איסור כמה שהביא דבתם רעה אל אביהם, כודאי לא היה הקב"ה עושה לו נסים להינצל מהנחשים ועקרבים, אם כן מזה גופא ניכר שלא הטא בעון לשון הרע. וידוע שמי שזוהר מלשון הרע, זוהר גם כן מעון עריות, שזה מכוון כנגד זה (עי' ספר יצירה" פ"א ב"ב).

וזהו שאמר לו יוסף: **"וגם פה לא עשיתי מאומה"**, ויש לך הוכחה שלא עשיתי פה שום עבירה, 'כי שמו אותי כבור', היינו שאחיו השליכוהו לבור נחשים ועקרבים כי דנו אותו לבקע לשון הרע, ואמר: מזה שאחיו השליכוהו לבור וניצלתו מישם, יש הוכחה שלא נכשלתו בעון לשון הרע, דאם לא כן לא היה הקב"ה עושה לי נסים, ושוב תדע כי נקי אנכי גם מעון זה.

יומא דנשמתא

הגה"ק רבי יצחק הויבילערנער זי"ע אב"ד זאמאטש

יומא דהילולא כ' כסלו (תקפ"ז)

אחד מגדולי רבני פולין היה הגה"ק רבי יצחק הויבילערנער זי"ע - בעל זיכרון יצחק, החולא השלישית בשרשרת הזהב של רבני זאמאטש ממשפחת הויבילערנער, מזה בן מזה, בנו וממלא מקומו של הגה"ק רבי יוסף הויבילערנער זי"ע - בעל משנת חכמים על הרמב"ם¹, ונכדו של הגה"ק רבי יעקב יצחק הויבילערנער זי"ע².

ואלה תולדות יצחק:

אורו של רבינו יצחק הויבילערנער החל לזרוח בשנת תקל"ג בעיר זאמאטש, כאשר מבית הוריו הצדיקים היתה דרכו סלולה להתעלות בדרך ישראל סבא, כשגם זכות אבות דואי היתה מסייעתו, בהיותו חוסר מגזע הגאונים רבי משה חיים אב"ד לבוב, רבי משה חריף מלבוב, רבי אריה ליב מקראקא (המכונה "ידער הויכער ר' ליב"), ומהר"ם מלובלין, זכ"ע.

אמו היתה הצדקנית מרת ציפורה ע"ה בת דודו הגאון רבי יעקב חיים זצ"ל אב"ד לובלין (שנולדה לו מאשת נערו, בת הקצין הרופא ופרנס ועד ארבע ארצות רבי אברהם יצחק חזק"ק זצ"ל. לאחר פטירתה בשנת תקי"ב, נשא הגי"ר יעקב חיים ביוזי"ש את הרבנית מרת חיה ע"ה, בתו של רבי יעקב יצחק מזאמאטש הני"ס).

על לידתו מסופר, שהוריו לא נקדו בזרע של קיימא שנים אחדות לאחר נישואיהם ורבות העתירו והתפללו על כך לפני שומע תפלה יתיש. באחד הימים נקלע מרן הבעש"ט הקי זי"ע לעיר בראד, הסמוכה ליאמפאלי (מקום רבנותו הראשונה של אביו הישנת חמשים), ובקשה אשה, הרבנית מרת ציפורה ע"ה, מאת בעלה הרב דיאמפאלי שישע לבראד אל הבעש"ט הקי, ולבקש הימנו ברכה להיפקד בזי"ק. מתחילה לא אבה לשמוע לבקשה שכוז ולא רצה לנסוע, אך מאחר שהיא לא הרפתה מלהפציר בו שוב ושוב, עתה לבקשתה ונסע לבראד להתראות עם הבעש"ט. ויהי כאשר אך דרכו רגליו על מפתח הפתח בקודש פנימה, נעמד הבעש"ט ממסאו ופסע לקראתו ותן לו שלום, ושאלו: "מה להרב ליאמפאלי בבית, מה שאלתו ומה קשתו... השיב הרב ואמר, כי באמנם באת לא היתה בדעתו לבא אליך, אך אשתו הרבנית הפצירה בו מאוד לבא אליו ולבקש שיתפלל בעדה שתתפקד בזרע של קיימא. ענה לו הבעש"ט הקי ואמר לו שיאמר לאשתו "ולא תצטער על זה כלום, כי תלד לו שני בנים גדולים בתורה, וגם בת תחילה סימן יפה לבנים".

ואמנם ברכת הצדיק התקיימה בהם, כאשר נולדו להם שני בנים, הלא המה הגאונים: רבי חיים אב"ד אסטראצ'א והרובשו"ב, ורבינו יצחק אב"ד זאמאטש, וגם בת תחילה הי"ה הרבנית מרת פיגלא אשת הגאון רבי משה בועקא אב"ד טאמאטש ובן הגה"ק רבי צבי הירש מזאמאטש אב"ד אחיו - בעל שו"ת יתפארת צב"ר³.

בשחר ילדותו כבר היה ניכר בכשרונות ברוכים והכל הודו ושבוהו כי לגדולות נוצר, ויאותו אהב אביו הגאון זצ"ל כי בן זקונים היה לו⁴ (ככלית יופי, ח"א דף קח), והביא מחידושיו בקורטור יחוט המשולש בסוף ספרו 'משנת חכמים' (שנדפס בלבוב תקע"ב, בהיות רבינו אב"ד בן י"ט שנים), ובכותרת: "חידושים נחמדים וקיימים מהרבני החריף המופלא האב"ד מהר"ר יצחק נר"ו בן הגאון הגדול הרב המחבר נר"ו" (וכן מוזכרו במשנת חכמים, דף קט; "אמינא מה טוב ומה נעים דברי בני האב"ד החריף המופלא מהר"ר יצחק נ"ו מה שהמציא בענין שבתאי למעלה...").

וכך כותב רבינו בהקדמתו לספרו ח"ב ע"ה: "מראשית בנפוי זמן בחרותי נתגדלתי על ברכי יוסף, הוא יהוה כבוד אדוני אבי מ"ו הגאון האמיתי זצלה"ה, והנני הגומל סתדים טובים כי נתיית לבני לשאת על שכמי עול דברי תורה המשלים לימוד השי"ת והפוסקים וכל הלומים אליהם, ע"ן על הלימוד הנבחר הזה אמרו חז"ל בשי"ם דברכות (ה) מיום שנחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה...".

כן קיבל תורה מפי הגי"ר ואל מזאמאטש זצ"ל, כפי שמזכירו בספרו (פר' נח א"ת): "מה ששמעתי בילדותי מפי מורי החריף והשנון מוה"י יואל זצלה"ה מזאמאטש" (ואין זה המקובל רבי יואל בעל שם מזאמאטש שחי כמה דורות לפניו, ואולי היה נכדו). בהגיעו לפרקו נשא את קרובתו הרבנית מרת רבקה בריינדיל ע"ה, בת דודו הגי"ר אלעזר הלוי לנדא זצ"ל אב"ד טורביץ⁵, שהיה חתן אצל זקינו הגי"ר יעקב יצחק הויבילערנער זצ"ל. בעודו צעיר לימים נתקבל לכהן ברבנות טארניגראד וקראטניבראד במדינת פולין, ואח"כ בעיר חלעמא (הגדול), שם שרת בקודש רק שנים אחדות, ע"ן כי נפטר אביו הנשוא, בעל בהקדמתו: "והגביה ה' קרני, ולרב ולמורה שמני, בחעלמא עיר הגדולה, המפארת לשם ולתהלה... ומעט אל עמדות, כי נכל המארותי, אדוני אבי מורי, פאר הידי והדרי...".

מסופר שתיפק אחר הטהרה "לחשו לו באזנו, כי בנו הגאון מוה"ר יצחק ניחל כסא כבודו, ואמרו האנשים אשר עמדו עם, כי ראו צחוק קל עבר על פניו" (חזר דעה, ח"ב עמ' קיז).

ואישים / להעלות נשמתו במעלות אלים ותרשישים" (תולדות הקהילות בפולין, עמ' 287).

רבינו לא השאיר אחריו בנים כי אם בנות, ובפטריתו נפסקה השושילתא של הרבנים ממשפחת הויבילערנער שכיחנה בזאמאטש קרוב לתשיעים שנה.

ואלא שמות שתי בנותיו הצדקניות, מרת דינה ע"ה אשת הרב החריף רבי ישכר בערוש הכהן קלארפעלד מבראד זצ"ל, ומרת גיטל ע"ה אשת הגי"ר ישראל איסר הלוי וואהל מזאמאטש זצ"ל - במי"ס זיכרון לבני ישראל על השי"ס.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אמן

מודברי תורתו

וימאן ויאמר לא אשת אדוניו הן אדוני וגו' וכל אשר יש לו נתן בידי, איננו גדול בבית הזה ממני ולא חשך ממני מאומה וגו' ואיך אעשה היתה הגדולה הזאת וחסאטי לאלקים (בראשית ט"ו, ח-ט). "רבים ראו כן תמחה איך פתח יוסף מתחלה כי אין רצונו לשמוע לאשת אדוניו, בעבור שהוא מכובד אצל אדוניו, ואח"כ סיים ואמר 'וחסאטי לאלקים', והרי היה יותר מהצודק לפתוח תחלה בכבוד שמים. עיני בספרי המפרשים ז"ל.

וגראה דמתחלה לא רצה יוסף לפתוח שאין רצונו לשמוע בקולה כי איננו לאלקים, כי תאמר לו כי אין בו יראת שמים כלל. אימא דידע מה שאמרו חז"ל בטובה (מ"ט) כל אדם שיש עליו חן בידוע שיש בו יראת שמים, שנאמר ותהלים ק"ג, י"ח 'וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו, ע"י. ולזה פתח יוסף פיו כחכמה ואמר: 'איננו גדול בבית הזה ממני' וגו' [דהיינו שזכה לחן מיוחד], וזה לאות כי יראת ה' יצרה, וברקב, ואי"כ: 'איך אעשה הרעה וגו' וחסאטי לאלקים', כן נראה.

זכרון יצחק (פר' וישב, אות ו)

- אודותיו ראה בספר 'עליהם תרופתי' - תש"ג (עמ' ק"ג).
- זקנו הגה"ק רבי ארי' ל"ב הגדולה אב"ד קראקא קיבל את התואר "הוי"ך גילערנער" (תרגום אשכנזי של למדן וחר"ף) בעת כהונתו בתור ר"מ בעיר וינא, וכמה מצאצאיו אחריו אימצו לעצמם התואר זה לשם משפחתם "גילערנער" או "הויבילערנער" (זה בכיתוב מקוצר: "הויבילנער" או "אויאן תליתאי", רמת גן תשכ"ז, עמ' י"ג).
- כה מסופר עליו ב"ביבליא יופי" (ח"א דף ק"ז): "הרב מו"ה חיים הנ"ל היה זקנו ממני עליה, ונדו בימי נעומי בהיותו כבן י"ח שנים נתקבל לאב"ד בק"ק אוסטראווא ומשם נתקבל לאב"ד בק"ק הרובשו"ב, ואח"כ חזר ושב לק"ק זאמאטש בעיר מגורת אבותיו, כי שם היה לו בית חומה בניו לתלפיות, אך במשך הזמן כאשר חזרה העיר שמה ע"י מלחמת הצרפתים וגם ביתו נשרף, נטע משם עם אמו וכל בני ביתו ונתקבל לאב"ד בק"ק גראצ'אווין, אבל לא ארכו לו הימים שם, כי פתאום פגעה בו מדה חדשה ונפטר שם במגפה ביום כ"ד אדר תקס"ט לפ"ק, והוא לא הגיע לשנת הארבעים. ואחריו גם אשתו הרבנית מרת פיגלא בת הרב ד"ק טארני, וגם אמו הזקנה הרבנית מרת ציפורה אשת הגאון בעל 'משנת חכמים', שמתו לחן במגפה בירח אחד הוא חזש אדר תקס"ט, וגם בניו מתו אז במגפה."
- מחידושיו נדפסו בקונטרס 'חוט המשולש' (בסוף ספר אב"ד 'משנת חכמים'), וכן אחיו רבינו מזכירו בספרו 'זכרון יצחק' (פר' צו אות ז בהגה"ה): "מיד דברי המאמר זה זכור אצרכי מה ששמעתי בזה מפי אחי הגדול הרב הגאון המנוח מוה"י חיים זצלה"ה אב"ד דק"ק הרובשו"ב, וכן בסוף ספרו (ח"א) מביא מחידושיו וכתב עליו קצת דברי הספר: 'אימר המחבר, זאת אש"ב אל לבי ותשומם עלי רוחי, כי רחק ממני ידידי אחי, ימיו היו מעט ורעים, לא הגיע לשנת הארבעים, ואינו כי לקח אותו אלקרי, לשמי שחקים, ועלה מות בחזונו וליקנו בכפלים, כי מתו אלקרי, אשנתו גם אמי רעומתה נשמותה תהא נשמותה צרורה בצרור החיים... עד ירוח ה' וישודר ישיני עפר ויקבץ נדחים, ויקוים בנו מה טוב ומה נעים שבת אחים'. מכל בניו נשאר בחיים רק אחד והוא הגי"ר משה יעקב הויבילערנער קראקא זצ"ל שנתייתם בגיל תשע, ודודו, רבינו, לקחו לביתו וגדלו כבן."
- סיפור זה מביא הר"ג ר' קותיאל א"ר קאמעלנאדא זצ"ל בספרו 'זכר דעה' (ח"ב) בילגוריא תרצ"ג, עמ' ק"ד, וציין בהערה שלחן החומר מהר"ג ר' צבי הלוי הורוויץ זצ"ל אב"ד דודנא (הרב מדרעדנא) בעצמו בספרו 'תולדות הקהילות בפולין', ירושלים תשל"ח, עמ' 291, כתב בגירסא אחרת שהבעש"ט היה אז בעירו יאמפאל.
- רבינו מביא מחידושיו בסוף ספרו (ח"א) ובכותרת: "בשם חזונית הרב המאור"ג המופלא המפורסם ישלשת היוחסין מוה"ר אש"ר מנוחמם כבוד עם אבותי חוסי אר"ך בק"ק אפסא יע"א."
- כרוז זה נדפס בזמנו על דף מיוחד משני צידי העמוד, והיה לעיני הגי"ר צבי יחזקאל מיכלנאחן מפרנס זצ"ל שהעתיקו בספרים שהו"ל: 'בית משולם' (פריערקוב תרס"ה, ס"ה ג); ובשו"ת 'תירושו וזהר' (בילגוריא תרצ"ג, ס"ה יח), וראה שם שמציין להרבה ספרי יצחק וישיבת הנה"י בדרך תקנה זו. גם בנו הגי"ר אברהם חיים שמחה בונם מיכלנאחן זצ"ל הדפיס כרוז זה בספרו 'זכר שלום' (פרעמישלא תרע"ז, דף פ"ג). הנהגה מחדש עפ"י הכרוז המקורי שצילמו נדפס ביאהל רח"ל לר"ח ליברמן (ח"ג), ניו יארק תשמ"ד, עמ' 674; ולאחרונה ביארות אהובה ישראל (ירושלים תש"ס, עמ' 80-81).
- הספר נדפס אידא בשני מקומות מבודדים וחדשה ומתוקנת עם תולדות המחבר (בהוצאת קה"ת ספר תש"ד).

מאת: הרח"ח ר' ישכר בעריש ווייס שליט"א

עלי אורה

ענין שנלמד במסגרת "דף היומי"

מסכת בבא בתרא

בענין ערבות יהודה בהחזרת בנימין ליעקב אבינו

בגמרא (ע"פ): "אמר רב הונא, מנין לערב דמשתעבד, דכתיב (בראשית מג ט) 'אנכי אערבנו מידי תבקשנו'". פסוק זה נאמר כשביקש יהודה מיעקב אבינו שיסכים לשלוח את יוסף למצרים, ככתוב (שם, ח-ט): "ויאמר יהודה אל ישראל אביו שלחה הנער אתי ונקומה ונלכה ונחיה וגו' אנכי אערבנו מידי תבקשנו אם לא יהיו איתך אלך והצגתי לפניך והטאתי לך כל הימים". מזה שהתחייב בלשון ערבות, ניתן ללמוד שהתחייבות כזאת חלה ומחייבת. והקשה רב חסדא: "אם קבלות היא, דכתיב (שם מב, לו) 'תנה אותו על ידי ואני אשיבנו', כלומר, אין זו ערבות רגילה - בה אומר הערב למלוה 'הלוה מעות לפלוני', אלא זו ערבות בקבלות, בה אומר המלוה 'תן לו מעות ואני קבלן', וערב קבלן אחיותו חזקה יותר מאחיותו שתם ערב, ואילו שבטי י-ה כלי יעקב אבינו התחייבו בקבלות, וכמו שמצינו בראובן שאמר ליעקב אבינו: "את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך תנה אותו על ידי ואני אשיבנו אליך", ואם כן אין לנו מקור לדין ערבות שתם אלא לדין ערב קבלן. ובהמשך מובא בגמרא מקורות אחרים לדין ערב שתם. והנה, כלי קושיות מהגמרא, העיר המהר"א: "יש לדקדק דהא האי קרא 'תנה אותו על ידי' וגו' ראובן אמרו, ויהודה לא אמר אלא 'אנכי אערבנו' וגו', ולא הזכיר לשון קבלות בדבריו... ואם כן מאי פריך ליה רב חסדא מקרא דראובן דכתיב 'תנה אותו על ידי ואני אשיבנו אליך'... ומתוך, כי כיון דראובן בקבלות קבל ערבותו ולא נתרצה לו יעקב, אין סברא שיבקש ממנו יהודה ערבות לחתו, אלא על כרחך שגם יהודה בא בערב קבלות, אלא שלא הוזכר זה כאן, וסמך אקרא דראובן שזכר בו קבלות 'תנה אותו על ידי'...".

אמנם, על עצם הדבר שבלקחו את בנימין נכנס יהודה באחריות מדין ערבות, תמורה ראשונים, הלא יהודה היה הלוה עצמו ולא הערב, שהרי ביקש מיעקב שיתן לו להוריד את בנימין למצרים, ומה שייך דין ערבות, כן כאן כי אם דין לה ומלוה. ואמנם ב'שאלות דרב אחאי' (פר' מקץ שאילתא לא) נראה שלפי גירסתו זו אכן היתה הקושיא בגמרא, וכלשונו: "אמר ליה רב חסדא, הנה יהודה גופיה ליה הוא, דכתיב 'שלחה הנער אתי', וכעין זה מביא הריטב"א בשם רבו, שאכן מצד זה שפיר לא היה ניתן להוכיח מכאן דין ערב, וכלשונו: "האי לשון קבלות אינו, כי מנין נכנס יהודה קבלן, ליה ערבוהו יהודה על עצמו הוה, דלא דק תלמודא, דכל מאי דאמרין הכא אינו אלא אסמכתא".

הריטב"א עצמו מיישב "דתלמודא משמע ליה, כי יעקב נתנו לראובן ושאר אחיו על קבלות יהודה, וכך אמר ליעקב 'תנה אותו להם על ערבותי', כלומר, ששאר האחים הם לקחו את בנימין, והם היו הלווים מיעקב אבינו, ואילו יהודה קיבל על עצמו הערבות.

והנה הרשב"א בתשובותיו (מיוחסות לרמב"ם סי' רכה) הוכיח מכאן שיש מושג של ערב גם כשאין שום לוח המתחייב לשלם את הכסף שנתן לו, כגון האומר לחבירו 'תן מעות לפלוני במתנה ואתחייב אני לך, וכך היה כאן, כי בהודעת בנימין למצרים לא היה שום לוח כלל, אלא, שיהודה התחייב בערבות עליו. דברי הרשב"א נוסבים אל השואל שכתב לו שאין שייך מושג ערבות במקום שאין בו לא שום לוח ולא שום משתעבד, והשיב לו: "לא ירדתי לטוף דעתך... וקרא נמי משיענו, דכתיב 'אנכי אערבנו', והוה וסלקא דעתא למילף מינה בשליה גט פשוט דערב משתעבד דאורייתא, והתם מן נתיחייב ומאן נשתעבד מיהא יתחייב ערב בשבילי, אלא שתוכל לדחות בזה ששאר האחים היו כבעלי חוב והוא כערב" (סברא זו היא כתיורן הריטב"א ה"ל). בדברי 'האורים ותומים' (סי' קטט תומים קס"א) מובאר אופן אחר בנידון זה, והוא שהלויים היו אדוני ארץ מצרים, שהם בקשו שיביאו להם את בנימין, ויהודה נכנס בערבות בעבורם להחזיר את בנימין, ומהו הדין מקור הלויים בשרע? לפי סדר הגביה מן הערב, דהנה קיי"ל (תומ"ם סי' קטט ס"ח) "אין נפרעין מן הערב תחילה", אמנם נפסק בשרע (שם ס"ו): "אם הוא (הלוה) גברא אלמא דלא ציית דינא, אז יתבע את הערב ויגבה ממנו, ואח"כ יחזור הערב על הלוה ויוליא ממנו".

והסמ"ע (שם) מביא מחלוקת הראשונים באופן שהלוה כבר היה גבר אלים קודם ההלוואה, שקיטב רבני ירוחם היא, שבאופן כזה על המלוה ללכת תחילה אל הלוה, ששם שידע בשעת ההלוואה שהוא גבר אלים, ועל דעת כל הלוה לו, שהוא יהיה הלוה ויגבה ממנו ותחילה, דעת הרשב"א היא, שגם באופן כזה היתה ההלוואה על דעת שגיבה מן הערב תחילה, וכתב על כך התומים: "וקצת יש ראייה לדברי הרשב"א מהא דסלקא דעתא בגמ', דהא דערב משתעבד מתוך דכתיב 'אנכי אערבנו מידי תבקשנו', וכי ילך יעקב ויתבע אלא דארץ מצרים תחילה, וערבתו מה מועיל, ועל כרחך צ"ל, הואיל דהיה אלים יתבע להערב תיכף, ויפה השתעבד עצמו, וזה מובאר אף דהיה תחילה ערב בשעה שידע שהלוה אלים גובה מערב" (וכ"ה בבבאור הגר"א שם סקל"ה).

ביטוי האמון במבאר הגאון הר"ר יונתן זצ"ל בספריו (חסדי יונתן' ומדרש יונתן' פר' וישג) את הפסוק (בראשית מד, יח): "ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמון כפרעה", ואיראת במדרש תנחומים (שם א): "למדנו רבנו, איהו הוא ערב שהוא חייב לשלם... האומר הלוהו ואני נתון לך ונשא נתון ביד הערב חייב, ומי היה זה הערב, זה היה האומר 'תנה אותו על ידי ואני אשיבנו אליך', ומביא מדרש נוסף (לא ידוע מקורו): "כי כמון כפרעה, מה פרעה בעל זרוע אף אתה בעל זרוע", וכונתו יהודה בדברו דברים אלו ליוסף היתה 'שלא יאמר יוסף למה אתה נכנס בדברים יותר משאר אחים, אי משום ערבותו על קיי"ל אין נפרעין מן הערב תחלה, ואם כן יבא אביו ויתבע אותו, וקיי"ל דהיאך הדלוה בעל זרוע תופסין מן הערב תחלה, לכך קאמר 'מה פרעה בעל זרוע אף אתה בעל זרוע', ונפרעין מהערב תחלה".

עלי אורה

אורחות חיים הלכה למעשה

קטן שהגיע לחינוך - במצות הדלקת נרות חנוכה

א. קטן שהגיע לחינוך ממוכנים אותו להדליק נר חנוכה (ע"י אור"ח סי' תרעה ס"ה), ויש סוברים שקטן אין צריך להחמיר ולהדר בכל הנרות אלא די שידליק נר אחד בכל לילה, אבל שידלק לא פחות מחצי שעה (ע"י במשנה ברורה סק"י"ד ובבאר הלכה ד"ה ולידדן). ויש דס"ל שגם כן ידליק את נרות ההלדור (בפרט בזמניו שהנרות אינם יקרים) ואכן כך נוהגים. ועכ"פ כתבו הפוסקים שאין צריך ליתן להם להדליק בשמן זית, ויכולין להדליק לכתחילה בשאר נרות.

ב. קטן שצריך להדליק משום חינוך, אינו יכול להוציא את הגדול בהדלקתו, וגם לא את האשה, שהן חייבות מן הדין במצות נר חנוכה. ובשעת הדחק אפשר לקטן שהגיע לחינוך להוציא הגדול (ע"י במשני"ב סי' יג). ואמנם תיכף כשנעשה גדול יכול להוציא גדולים ידי חובתם, כיון שמצות הדלקת נר חנוכה היא מדרבנן וסומכין על חזקה דרבא שהביא ב"ש (ע"י מג"א סי' נב סק"ז ובמשני"ב סי' נב סק"י"ח).

ג. אם נעשה גדול בשבת חנוכה, אזי גם כשמדליק נרות חנוכה בערב שבת אינו יכול להוציא את הגדול, שהרי רק בצאת הכוכבים הוא נעשה גדול, ובעת שמדליק עדיין קטן הוא (ע"י שו"ת פני מבין אור"ח סי' רכו; שו"ת אבני חפץ סי' לא).

ד. קטן יכול להוציא קטן אחר, שהרי שניהם חייבים להדליק מטעם חינוך (ע"י מקראי קודש על חנוכה סי' א). והגם שקטנים שהגיעו לחינוך מדליקים נרות חנוכה, מכל מקום לא נהגו שקטנות ידליקו נרות חנוכה. אבל אם הן רוצות רשאיות להדליק גם בברכה (ע"י ב"י ח"ד לער בכ"ו סק"א).

ה. גדול שמדליק נרות חנוכה יכול מדינא ליתן לקטן שידליק את הנרות שמוסיפים משום ההידור, כדי לחנכו במצוות (ע"י בן איש חי שו"ת פ"ו יושב, הל' חנוכה ס"י"ח), אבל לא נהגו כן. ואת נר השמש מותר ליתן לקטן להדליק, ע"י ש"ש.

ו. קטן שהדליק בשמן זית - גם כן אמרינן בשמן זה שהוקצה למצותו (ע"י שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נח סקמ"ב ומש"כ בשו"ת שבת הקהתי ח"ג סי' רד).

שליח להדליק נר חנוכה - אינו מותר לו לאכול לפני הדלקת הנרות

שאלה: ההלכה היא שאין לאכול וללמוד משהגיע הזמן להדליק נר חנוכה (ע"י סי' תערב במג"א סק"ה, במשני"ב סק"ו ובשע"י סק"י"ז). והנה, מי שאי אפשר לו להדליק בעצמו נר חנוכה, יכול למנות שליח שידליק בשבילו בביתו. האם השליח מותר לו לאכול לפני שמדליק בשבילו וזולתו, כשהוא עצמו כבר יצא ידי חובתו בהדלקת נר חנוכה?

תשובה: הנה, מצינו לגבי ברית מילה (וי"ד סי' רסב ס"א בהגהות נחלת צבי) שאם האב אינו מל בעצמו את בנו אלא עושה שליח שימול בשבילו, אפשר שהמוהל אסור לו לאכול קודם הברית, ואם ברית המילה היא שלא בזמנו י"ל דמותר, ע"כ (וע"י בדעת תורה ובדי שאלו וי"ד סי' רסה סק"א ובשו"ת בית נפתלי סי' כו שנתן בזה).

ובשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' ס) האריך בזה, דהא דאסור לאכול קודם קיום המצוה, זהו רק במצוה דרמאית עליו, דאיכא חשש שמא אם ימך על ידי האכילה יועברו הזמן ויתבטל מהמצוה, אבל מצוה דלא רמאית עליה דידיה גופו, רק על זולתו, והוא אינו עליוש המצוה כי אם בשליחות חבירו ובמקומו, אפילו אם מסיבת האכילה ימך השליח ולא יוכל לעשות שליחותו עדיין לא תבטל המצוה, דאפשר לה להתקיים על ידי אחרים (וע"י מה שהאריך בטעם נוסף למה אין אסור על השליח. ואמנם גם בשו"ת מר"ם שיק אור"ח סי' רפז מק"ל בזה. וע"י בתשו"ת פ"י תשעה ח"ג סי' עה שנתמה עליו, ומחמיר שהאב לא יאכל כשהוא מל. ע"כ בנידון ז' מדינא יש להקל שהשליח יכול לאכול או ללמוד קודם עושה שליחותו, אבל טוב להחמיר אם אפשר.

מאת: הגה"צ רבי שמאי קתה הכהן גראס שליט"א

על"ה ספר

לקראת יומא ההילולא קדישא של המגיד הגדול ממעריטש ז"ל, ב"ש"ט כסלו:

אור האמת - אמרות טהורות שיצאו מפי ממלל רברבן מרנא הרה"ק רבי זוב בער ז"ל - 'המגיד ממעריטש', אשר כתבם עלי ספר תלמידו הגדול הרה"ק רבי לוי יצחק מבראדריטוב ז"ל בעל 'הקדושת לוי'. נדפס לראשונה בחוסיאטין תרנ"ג, ועתה יצא לאור עולם במהדורה מהודרת, מבוארת ומושלמת בתכלית הפאר והיופי, לאחר שעברו עריכה יסודית מתוך ששה כתבי-יד, בחלוקת קטעים ובתוספת אלפי ציונים ומובאות, תיקונים והערות עיוניות, השלמות והשוואות מחכימות, ובסופו 'קונטרס מפתחות' - בו מפתחות מפורטים ביותר, כולל מפתח ערכים נרחב, על ידי 'מכון להפצת תורת החסידות' נחלת צבי' בראשות הרה"ג ר' מנחם מענדל וז"ל יצ"ר שליט"א, בני ברק תשפ"ד (שני כרכים, אלף קל עמ').

מגיד דבריו ליעקב לקוטא אמרים - אמרות טהורות שיצאו מפי ממלל רברבן מרנא הרה"ק רבי זוב בער ז"ל - 'המגיד ממעריטש', אשר נערך וחובא לבית הדפוס על ידי תלמידו הגדול הרה"ק רבי שלמה מלוצק ז"ל, על פי בקשת רבנו המגיד הגדול ז"ל (בקה"ק בשנת תקמ"א), ועתה יצא לאור עולם במהדורה מהודרת, מבוארת ומושלמת בתכלית הפאר והיופי, לאחר שעברו עריכה יסודית מתוך ששה כתבי-יד, בחלוקת קטעים ובתוספת אלפי ציונים ומובאות, תיקונים והערות עיוניות, השלמות והשוואות מחכימות, ובסופו 'קונטרס מפתחות' - בו מפתחות מפורטים ביותר, כולל מפתח ערכים נרחב, על ידי 'מכון להפצת תורת החסידות' נחלת צבי' בראשות הרה"ג ר' מנחם מענדל וז"ל יצ"ר שליט"א, בני ברק תשפ"ד (תרל"ח עמ').

תודותינו וברכותינו נתונות לאלו שגדבו הוצאת הגליון לזיכוי רבבות מאחב"י

הרה"ח ר' חנני י"ט ליפא רויזמאן שליט"א לרגל שמחת נישואי הבן החתן היקר כמר ישע"י נ"ו - עב"ג תחי' בת מחו' הרה"ח ר' יהושע שמעון גליק שליט"א למזל טוב ורוב נחת דקדושה	הרה"ח ר' דוד מרדכי דאמען שליט"א לרגל שמחת נישואי הבת תחי' עב"ג החתן היקר כמר שמואל אונגאר נ"ו - בן מחו' הרה"ח ר' שלמה שליט"א למזל טוב ורוב נחת דקדושה	הרה"ח ר' פלטיאל ב"ר אלימלך פריעד שליט"א לרגל שמחת נישואי הבן החתן היקר כמר חיים יהודא נ"ו - עב"ג תחי' בת מחו' הרה"ח ר' הערשל ראנד שליט"א למזל טוב ורוב נחת דקדושה	הרה"ח ר' חנני י"ט ליפא רויזמאן שליט"א לרגל שמחת נישואי הבן החתן היקר כמר ישע"י נ"ו - עב"ג תחי' בת מחו' הרה"ח ר' יהושע שמעון גליק שליט"א למזל טוב ורוב נחת דקדושה
הרה"ח ר' שרגא שמואל מיללער שליט"א לרגל שמחת אירוסיה הבן הבה"ח כמר דוד נ"ו - עב"ג תחי' בת מחו' הרה"ח ר' אברהם דוד ראבא שליט"א למזל טוב ורוב נחת דקדושה	הרה"ח ר' שרגא שמואל מיללער שליט"א לרגל שמחת אירוסיה הבן הבה"ח כמר דוד נ"ו - עב"ג תחי' בת מחו' הרה"ח ר' אברהם דוד ראבא שליט"א למזל טוב ורוב נחת דקדושה	הרה"ח ר' פלטיאל ב"ר אלימלך פריעד שליט"א לרגל שמחת נישואי הבן החתן היקר כמר חיים יהודא נ"ו - עב"ג תחי' בת מחו' הרה"ח ר' הערשל ראנד שליט"א למזל טוב ורוב נחת דקדושה	הרה"ח ר' שרגא שמואל מיללער שליט"א לרגל שמחת אירוסיה הבן הבה"ח כמר דוד נ"ו - עב"ג תחי' בת מחו' הרה"ח ר' אברהם דוד ראבא שליט"א למזל טוב ורוב נחת דקדושה
הרה"ח ר' חנני י"ט ליפא רויזמאן שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונו שמחת אירוסיה הבת תחי' עב"ג הבה"ח כמר דוד הופמן נ"ו - בן מחו' הרה"ח ר' שלמה שליט"א במזל טוב ובשעה טובה ומוצלחת ויהי רצון שיזכו לכנות בית נאמן בישראל עם דורות ישרים ומאושרים וכל טוב סלה	הרה"ח ר' שמואל (סמי) בראון שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונו שמחת אירוסיה הבת תחי' עב"ג הבה"ח כמר דוד הופמן נ"ו - בן מחו' הרה"ח ר' שלמה שליט"א במזל טוב ובשעה טובה ומוצלחת ויהי רצון שיזכו לכנות בית נאמן בישראל עם דורות ישרים ומאושרים וכל טוב סלה	הרה"ח ר' שמואל (סמי) בראון שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונו שמחת אירוסיה הבת תחי' עב"ג הבה"ח כמר דוד הופמן נ"ו - בן מחו' הרה"ח ר' שלמה שליט"א במזל טוב ובשעה טובה ומוצלחת ויהי רצון שיזכו לכנות בית נאמן בישראל עם דורות ישרים ומאושרים וכל טוב סלה	הרה"ח ר' שמואל (סמי) בראון שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונו שמחת אירוסיה הבת תחי' עב"ג הבה"ח כמר דוד הופמן נ"ו - בן מחו' הרה"ח ר' שלמה שליט"א במזל טוב ובשעה טובה ומוצלחת ויהי רצון שיזכו לכנות בית נאמן בישראל עם דורות ישרים ומאושרים וכל טוב סלה

